

Dýšina děkuje aneb Osvobození americkou armádou/ Dýšina thanks or The Liberation by the American Army

Tereza Koželuhová

Abstrakt

Druhá světová válka je stále živoucím tématem, už jenom proto, že ještě žijí někteří pamětníci tehdejších událostí. Díky jejich výpovědím a svědectvím lze historii této neblahé události nahlížet i prostřednictvím personálních dějin a individualizací obecné historie tak získat nové kvality poznání minulosti. Následující text se o to snaží v rámci regionálních dějin na příkladu využití osobních svědectví ve věci historie osvobození obce Dýšina na Plzeňsku americkou armádou v roce 1945.

Abstract

The World War II. is still a living issue. We can find new ideas for exploration and some other incentives for various cases on the subject of truth. Our generation has luck that it can listen true tales, which witnesses know and they can tell us everything about last period. We should appreciate it. Thanks to them, we can build a picture of a difficult time and genuine characters.

Klíčová slova: generál Harmon; hloubkoví letci; osvobození Dýšiny; generál Patton;
pamětníci

Key words: general Harmon; deepflyers; liberation of Dýšina; general Patton,;

Witnesses

Poznat a pochopit historii místa, odkud pocházíme a kde žijeme, je věcí, která by měla být potřebou každého moderního člověka. Moje rodná vesnička se jmenuje Dýšina. Vznik následujícího textu je spojen s touto mojí potřebou a také s jednou podzimní procházkou po Nové Huti, což je vesnička sousedící s Dýšinou. Během zmíněné procházky jsem došla až před vilu, kde se usídlil na pár měsíců generál Harmon i se svým štábem, a uvědomila si, jak jsou novodobé dějiny křehké a jak lehce se mohou ztratit. Vesnice Dýšina je úzce spjata s americkým osvobozením v roce 1945. Stopy úcty k americkým vojskům nalezneme v podobě sochy generála Pattona před Základní školou generála Pattona, ale i na pamětní desce generála Harmona v Dýšině. Málokdo z místních však již ví, jak to tenkrát všechno bylo.

Troufnu si tvrdit, že druhá světová válka v Dýšině je stále spíše ve vzpomínkách místních obyvatel než na papíře. Jakékoli zmínky v literatuře jsou spíše útržkovité. Mají formu krátkého textu, většinou z devadesátých let, kdy po pádu komunistického režimu a vlivem znovuzrozených demokratických principů se obyvatelstvo opět „rozpomnělo“ na osvobození americkou armádou. Znovu jí byla přiznána všechna osvobozená místa. Opět se začalo děkovat, vzdávat jí hold prostřednictvím oslav, které se nadobro zakotvily i do našeho kalendáře. Přímých písemných pramenů je také poskromnu. Většina pramenů je psána českým jazykem, ale naleznou se i americkou angličtinou psané dopisy z korespondence generála Harmona s místními a krátké zmínky z jeho pozdější krátké návštěvy. Najdou se i drobné texty v kronikách, kam pamětníci vložili své vzpomínky na balení zásob, na dětské hry při zvuku motorů hloubkových letců, ale i na své pozdější pocity při znovuo-odhalování pamětní desky. A právě na jejich příběhy jsem se rozhodla zaměřit a zachytit je, dokud je čas.. Musíme si přiznat, že naše generace má ještě to štěstí, že může stále ještě čerpat z autentických vyprávění. Díky vyprávění se do dějin můžeme „ponořit“ a zkusit se vžít do hezkých i nehezkých situací a možná si zkusit porovnat, jestli bychom také měli pevtu sílu, zdali bychom i my obstáli.

Otevření západní fronty se na našem území viditelně projevilo. Začali se zde občasné vyskytovat američtí vojáci, převážně letci, kteří horlivě ve svých ozbrojených letounech sváděli nejrůznější a mnohdy velmi nebezpečné vzdušné bitvy. Lidé o nich věděli pramálo a nikoho tehdy nenapadlo, že díky jejich zásahu budou zase moci

volně dýchat. I v Dýšíně se neprojevovala přítomnost Američanů jinak než za hukotu motorů jejich letadel. Byl to především oddíl leteckých bombardérů, který směřoval z Anglie přes naši zemi do nepřátelského Německa.⁹⁸ Občané tyto nálety snášeli špatně. Většinou byli upozorněni sirénou, ale nikdy nevěděli, na čem jsou, zdali se útočí přímo na jejich chalupy či na nějaké strategické místo. Někteří odvážlivci nebo spíše roztěkaní lidé se shodují, že letadla nevypouštěla jenom pumy, ale také alobalové proužky za účelem dezorientace nepřítele. Signál z radarů namířený na americká letadla se odrážel od všech proužků, tudíž zamezil možnosti správně namířit a vypálit. Tento vojenský tah byl velmi účelný a také místní děti si samozřejmě až po náletu přišly na své. Nálety a přelety nad Dýšínou nezpůsobily ztráty na životech ani převeliké škody na majetku, místní je brali s mírným ironickým úsměvem za týdenní rutinu. Výjimkou se stalo bombardování ve dnech 17. 4. a 25. 4., kdy se nad Plzní rozpoutalo peklo.⁹⁹ První útok zasáhl nádraží a při druhém byly srovnány se zemí tři čtvrtiny Škodových závodů.¹⁰⁰ Ke konci války nálety probíhaly téměř denně, naštěstí valná většina z nich se včas avizovala. U vyčerpaných lidí vzrůstalo napětí každým dnem. Někteří opustili své domy či byty a pokoušeli se kontaktovat své příbuzné a známé. Dýšina je vzdálena od Plzně asi 7 km, proto se stala nejbližším a nejvýhodnějším úkrytem pro plzeňské „uprchlíky“. Prý každý sedlák měl plný sklep.¹⁰¹

Je zajímavé se v tomto tématu opřít o výpovědi přímých účastníků. Dodnes žije v Dýšíně několik starousedlíků, kteří pamatují válečné dění jako malé děti a mohou poskytnout doplňující informace. Přímý pamětník pan Jaroslav Košar vzpomíná:¹⁰²

⁹⁸ TLUSTÝ, Milan. Hloubkoví letci., *Zpravodaj obce Dýšina*. Dýšina, 1990, č. 1. s. 24-26.

⁹⁹ Viz obrázková příloha – Hlavní nádraží.

¹⁰⁰ ŠIŠKA, Miroslav. Poslední bomby zničily Škodovku. *Mladá fronta Dnes: Plzeňský kraj*, 13.3.2005, roč. 18, č. 59. ISSN 1210-1168. s. 2-4.

¹⁰¹ TLUSTÝ, Milan. Hloubkoví letci., *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 1. s. 24-26.

¹⁰² Podle ústního sdělení Jaroslava Košare (pamětník, důchodce, Třešňová 12, Dýšina) dne 27.12.2012.

TK: *Byly nálety nad Dýšinou něčím avizovány?*

JK: *Ano, místní rozhlas v tomto ohledu fungoval moc dobře. Málokdy se stalo, že by poměrně hlasitý a vlezle opakující zvuk sirény neohlásil možné nebezpečí. Moje matka z něj měla husí kůži, i když svůj strach před námi dobře maskovala. Opravdu to nebyl libý ton. Ale koneckonců vám mohl zachránit život. Byl to srozumitelný signál pro všechny a volal: „Schovej se, hned!“ Někdy si to letadla načasovala během dopoledního vyučování. Asi bych to neměl říkat, ale občas nám to přišlo vhod.*

TK: *Měli jste tedy nějaký čas k dobru, abyste popadli pár věcí, nebo se někde zabarikádovali? Dokázali jste i předvídat možné útoky na základě válečného dění?*

JK: *Ale jo, nějakou tu chvilku jsme měli. Na nálety se nedalo nijak zvlášť připravit. Přicházely nepravidelně. Nikdy jsme si nebyli jisti, jak dlouho si pobudeme v úkrytu a jestli čistou náhodou nepadne bomba na náš nebo vedlejší barák. Věděl jsem, že moje matka zhotovila „záchranný“ kufř, do kterého uložila trvanlivé potraviny, oblečení a pár fotek, ale psychické vyrovnávání s krizovou situací bylo složité. Veškerou tu paniku jsem mohl pozorovat u své matky. Byla velmi starostlivá. Zní to trochu divně, ale v podstatě jsem nechápal, proč je všude tolik povyku, když na Dýšinu nikdá nic nepadlo. No, byl jsem ještě malý kluk a toto občasné noční nebo denní dobrodružství jsem brával jako hru. Zpětně si uvědomuji, že bych nechtěl být v kůži svých rodičů, kteří o mě a moji mladší sestru mívali velký strach.*

TK: *Prožil jste nějaký nálet, který stál opravdu za to a který vás poznamenal?*

JK: *Jak už jsem říkal, nikdy jsem nálety nebral příliš vážně, ale na jeden si vzpomínám velmi živě. Bylo brzké ráno a z povzdálí se pomalu zvyšoval hukot motorů. Lidé zpozorněli a zneklidnili, protože nebyli o útoku informováni. Matka vlétla do našeho pokoje a odvěkla nás kam jinam než do sklepa. V druhé ruce svírala náš kufřík. Byl jsem velmi rozespálý, a dokonce našťvaný, protože jsem byl přesvědčený, že nás čeká taková slabá hodinová sklepní fraška a kvůli tomu mě nemuseli tahat z postele. To jsem se ale spletl. Vzpomínám si, že takový řev a burácení motorů jsem ještě neslyšel. Musela být nad námi spousta letadel, která kroužila jako rozzlobený roj včel. V našem*

sklepním úkrytu nikdo ani nedutal. Po chvíli se nám zdál hluk tlumenější a tlumenější. Táta usoudil, že míří k Plzni a odvážně se vydal na výzvědy. Ani už přesně nevím proč, asi jsem se chtěl přesvědčit na vlastní oči, že náš barák stojí, vyběhl jsem po schodech za ním. Vůbec se netvářil nadšeně, že chci jít na obchůzku s ním, ale nakonec povolil. Vylezli jsme zadními dveřmi před zahradu a zavolali jsme našeho psa, který byl našťástí v pořádku. Viděli jsme i siluety ostatních sousedů, kterým zvědavost také nedala. Najednou se vzdušnou cestou od Plzně linula nesmírná záře. Tento nebeský ohňostroj způsobily světelné bomby, které letadla vypouštěla na nebohou Plzeň. Nebyla to jen tak nějaká ta fosforeskující puma, ale vzdušný prostor nad Plzní byl permanentně osvětlen. Víte, kolik jich tam muselo být? Poprvé jsem si uvědomil, co znamená válka. Až několik dní po té hrůzné noci jsme se dozvěděli hlavní zasažené cíle a odhadem i počty mrtvých. Byli jsme šokováni, ale i rádi, že jsme přežili. Tento nálet mi utkvěl v paměti. Shodou okolností se jednalo o noční nálet z 16. na 17.4.

Ke konci války se v Dýšíně stále častěji objevovali na obzoru tzv. hloubkoví letci. Tyto letecké oddíly měly nesnadnou práci. Jejich terčem se staly vojenské cíle v hloubi nepřátelského území, což je obecně velmi odvážná a riskantní záležitost, mnohdy vykoupena nejvyšší cenou. Jejich časté a přesné útoky však měly veliký význam, protože jimi letci omezovali a komplikovali bojovou činnost německých jednotek na frontě. Dýšina nebyla strategickým místem jen pro svoji polohu blízko Plzně, ale hlavně významným dopravním uzlem Praha - Plzeň – Německo, kudy přes železnici proudily tuny vojenského materiálu, výzbroje a munice. Proto byla přítomnost těchto amerických letců ke konci války zhuštěná. Jednalo se o přelety jednoho až dvou dobře vyzbrojených letadel, která se vznášela velmi nízko nad terémem.¹⁰³ Svými stočenými křídly se skoro dotýkala země, jen aby nebyla zachycena německým radarem. Byly to odvážné činy, hazardovali se svým životem v cizí zemi a při naskytnutí jakéhokoli problému se mohli spolehnout akorát na sebe. Letci byli

¹⁰³TLUSTÝ, Milan. Hloubkoví letci, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 1. s. 24-26.

vyslání skupinově, lítali ale sami. Z vyprávění pamětníků jsem zjistila, že hloubkoví letci byli ohleduplní, nestříleli na vše, co se pohnulo, ale důsledně volili své vojenské cíle. Když zachytili německý transport, obvykle ho 2x obkroužili, čímž dali najevo ať civilistům nebo i posádce vlaku, že se chystají zaútočit na lokomotivu. Obsluha vlaku tedy získala určitý čas na opuštění transportu a možnost nalezení úkrytu. Hloubkoví letci s brilantní přesností zasáhli cíl, a tím ušetřili životy místních i cestujících ve vlaku.

JK: „Samozřejmě, jak to bývá zvykem, patřil jsem do velké místní klučičí bandy. A protože jsme byli ovlivněni válkou, často jsme si hrávali na vojáky. Nic nás nepřitahovalo víc než hloubkoví letci. Zaníceně jsme sledovali jejich krouživé manévry, jejich létací chrámy techniky. Chodívali jsme podél kolejnic a sbírali jsme pásy od vystřelených nábojů. Nejvíce vzrušující bylo, když prohledávali trať za účelem odstavení vlaku. Léтали tak nízko, že jsme mohli vidět letcům do tváře. Dokonce Vašeťvrdil, že zahlédl černocho, ale my jsme mu moc nevěřili. Až teď si uvědomuji, že jsme si dost troufali a hazardovali se svým životem. I když američtí hloubkaři byli ve svém míření na určený objekt přesní, mohlo se stát cokoliv.

Neobvykle hlučným vystoupením hloubkařů bylo zneškodnění vlaku koncem března. Ke konci války jezdily přes Dýšinou nejenom vlaky s posledními zbytky munice, ale hlavně němečtí civilisté a vojáci. Snažili se utéci na poslední chvíli zpět do své vlasti kvůli postupu spojeneckých vojsk a blížícímu se rozpadu veliké Třetí říše. Na tohle však čekali američtí hloubkaři. Vždy jim ale šlo o zamezení dalšího postupu vlaku, ke ztrátám na životech opravdu nedocházelo.

Hloubkaři se objevili před našimi okny a obvyklým kroužením dávali najevo, že chtějí odstavit vlak. Cestující tedy měli čas bezpečně opustit vagóny a schovat se do okolí. Bohužel byl tento vlak v zadní části vyzbrojen kulometem. Ustupující Němci nejspíše ztratili hlavu a při druhém varovném přeletu hloubkařů na ně začali střílet. Američané museli reagovat opětovnou palbou. Nejvíce mě fascinovalo, že některá kulka za sebou zanechávala světlou stopu, aby pilot věděl, kam střelí. Takže jsme prožili i zářivou scénérii. Bohužel tento zbytečný zásah a zpanikaření ze strany Němců

*se podepsalo na mnoha ztracených životech, jak cestujících, letců, tak i několika místních obyvatel. Poprvé, ač na konci války, jsem pocítil její krutý dopad.*¹⁰⁴

I když do Dýšiny nedorazila válka v plné síle, nedocházelo zde ke střílení na civilisty ani k bombardování na určité cíle, přesto byly místní poměry a normální všední život narušen válečným děním. Od ledna roku 1945 začali lidé pociťovat veliké vypětí a situace se každým dnem zhoršovala, což bylo paradoxní, protože se ve vzduchu vznášel konec války. Na druhou stranu se nemůžeme divit. Němci si byli vědomi svého oslabení, zařali zuby, a o to více pokoušeli svůj boj vyhrát. Místní se o jejich poslední mobilizaci mohli přesvědčit, například když s děšením pozorovali světélkující pumy, které poničily čtvrti Slovany a Cikánku.¹⁰⁵ Přes dýšinskou železnici zaznamenávaly v tomto období zvýšenou koncentraci vlaků, kterými proudily davy nacistů a hlavně německých civilistů v domnění bezpečného návratu na své území. Dokonce jejich víra na vítězství byla tak silná, že ani dlouhý americký konvoj, který měl očividnou přesilu, je nezarazil, ba naopak je vyprovokoval ke zbrklým činům a leckdy k ještě zbytečnějším ztrátám na životech. Místní lidé byli unaveni tím neustálým strachem, který podryval jejich víru. Jakmile přišly zvěsti o přibližující se americké armádě, všichni začali doufat v brzký konec války, ale přeci jen si vesnička musela počkat, až přijde její čas.

Ten nastal 8. května. Strašlivý liják dozníval v podobě drobného deště, který nikomu nevadil a ani nezkazil dobrou náladu. Nikdo ho nevnímал. Lidé měli na práci úplně něco jiného, dlouho očekávajícího a hlasitě velmi vzrušujícího. Místní rozhlas, který byl spolehlivým informátorem v průběhu celé druhé světové války, už od rána upozorňoval občany o příjezdu amerických vojsk od nedalekých Kyšic.¹⁰⁶ Dýšina se chtěla ukázat v tom nejlepším světle. Místní lidé na poslední chvíli vyráběli české i americké vlaječky a ozdobné transparenty. Na tento okamžik čekali přece tak dlouho.

¹⁰⁴ Podle ústního sdělení Jaroslava Košáře (pamětník, důchodce, Třešňová 12, Dýšina) dne 27.12.2012.

¹⁰⁵ NEDVĚD, Jaroslav. Před šedesátí roky zažili Plzeňané děsivé nálety, *Plzeňský deník*, roč. 20, č. 21. 25.4. 2005. ISSN 1210-5139, s. 12-13.

¹⁰⁶ SOFRONĚ, Jaromír. Americká armáda roku 1945 u nás, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 1. s. 56-58.

Dýšinou se mělo pouze projet po státní silnici. Američané měli být uvítáni starostou a přijmout vřelé díky. Poté se měli odebrat přes Rokycany na pomoc zoufale se bránící Praze. Ve skutečnosti americká armáda svého cíle vůbec nedosáhla kvůli diplomaticky vytvořené demarkační čáře, která končila 2 km východně od Dýšiny, u Ejpvovic. Dokonce sám generál Patton při pozdějších rozhovorech uvedl, že byl velmi zarmoucen rozkazem svého nadřízeného kapitána Eisenhowera o stažení amerického vojska z akce a ponechání osvobození hlavního města ČSR Sovětům.¹⁰⁷ I tak je až skoro neuvěřitelné, že po dvou a půl letech urputných bojů ukončily jednotky 3. armády generála Pattona svoji pout' právě v našem kraji. Sbor generála Pattona měl za sebou dlouhou cestu. Boje s německými vojsky začaly v Africe, poté se přesunuly do Normandie a nakonec dorazil za hranice našeho státu, kde jeho posledním osvobozeným územím ČSR byla právě vesnice Dýšina a Nová Huť. Díky této skutečnosti si americká vojska mohla udělat v Dýšině krátkou zastávku před navrácením do své země. Místní lidé s nadšením přivítali dunící proud amerického železa a oceli.

Generál Harmon a jeho štáb v Nové Huti

Dýšina hostila jednotky V. sboru pouze dva dny, pak museli pokračovat dále v boji proti Japoncům. Z několika vojáků zde zůstala pouhá hrstka, která se zabydlela v nedalekém okolí.

Ve druhé polovině června roku 1945 byl V. sbor nahrazen XXII. sborem, jehož velitelem byl generálmajor Ernest Nason Harmon,¹⁰⁸ který se neodmyslitelně

¹⁰⁷ Viz obrazová příloha- demarkační linie.

¹⁰⁸ Ernest Nason Harmon se narodil 26.2.1894 v Lowell ve státě Massachusetts. Svá mladá léta strávil na univerzitě ve Vermontu, odkud byl poté přijat na vojenskou akademii West Point. Byl známý svým zápletem pro sport. Od roku 1913 do roku 1917 hrál ve školním fotbalovém týmu a stal se mistrem boxu ve střední váze. Sport se stal jeho koníčkem, a dokonce mu přinesl účast na Olympijských hrách v Paříži v roce 1925. Soutěžil zde v moderním pětiboji.¹⁰⁸ Po získání diplomu mu byla v květnu udělena hodnost nadporučíka, záhy kapitána. Za první světové války ho odveleli na západní frontu do Francie. Po ukončení bojů pracoval na vysokých akademiích a současně ještě studoval. Úspěšně složil zkoušky a byl diplomován Školou jízdy, Školou velitelství a generálního štábu a Armádní válečnou akademií. V letech 1927- 1931 vyučoval vojenskou taktiku na univerzitě v Norwich. Generál Harmon patřil mezi zakladatele branné moci a stal se

zapsal do dějin malé vesničky. Po svém příchodu k nám si vybíral sídlo, které se mělo stát na nějaký čas jeho dočasnou rezidencí. Do oka mu padla poměrně zachovalá a prostorná vila s popisným číslem 49 v Nové Huti.¹⁰⁹ Spekuluje se, že dům byl vybrán Harmonem záměrně jako důkaz absolutního vítězství spojenců nad fašisty, protože 6. května byla tehdejší majitelka, konfidentka gestapa Weissová, vyvedena. V této rezidenci ho během léta 1945 navštívil i generál Patton, který 27. července přistál na Borském letišti v Plzni. Po příjezdu proběhly veliké ovace od stále vděčných Plzeňanů. Nechyběl zde ani generál Harmon, jeho dobrý kamarád z války. Následujícího dne přijal generál George Smith Patton pozvání na návštěvu do sídla XXII. sboru. Takže i Dyšina se mohla těšit na opětovné shledání se svým zachráncem. Jeho krátkodobý pobyt je stvrzen i úředním listem, na kterém jsou podpisy obou generálů. Harmonovy jednotky uspořádaly v Plzni 4. července za značného zájmu široké veřejnosti oslavy amerického státního svátku- Dne nezávislosti. Čestnou tribunu zdobil velký americký státní znak, který měl představovat státní jednotu USA,

velkým průkopníkem názoru, že obrněné divize budou jedinou pravou odpovědí na německou bleskovou válku. Jeho teorie se později náležitě potvrdila. V roce 1940 se ve své vojenské kariéře posunul výše, byla mu udělena hodnost podplukovníka. V březnu 1942 mu štáb svěřil velení 9. obrněné divize. Dne 31.7.1942 převzal velení 2. obrněné divize a v následujícím měsíci byl povýšen na generálmajora.

O Harmonovi se tradovalo, že prodělal jako velitel divize nejvíce bitev s německou armádou ze všech ostatních velitelů divizí americké armády. V listopadu odplul se svým sborem do Afriky. V počáteční fázi africké invaze vedl jádro tankové síly 2. obrněné divize u města Stafí. Vzápětí podnikl rychlý postup proti Casablance. Tato akce byla hlavním důvodem ke kapitulaci celého francouzského Maroka. Dne 25. října se vylodila divize v Itálii a bojovala na frontě u Casina až do doby invaze u Anzie. 23. ledna 1944 převzal generálmajor Harmon vedení XII. sboru 15. americké armády, ale záhy je převelen do Camp Bowie zpátky do USA. Chtěl se ale vrátit a dokončit započatý boj a vrací se jako velitel XXII. sboru. V roce 1945 je aktivně zapojen do osvobození Česka. V polovině června se usídlil v Dyšině- Nové Huti. Srov. NEUMANN, Jiří - WASKA, Karel. *Americká armáda v Čechách*. Praha: Panorama, 1991. 36 s. ISBN 80-703-8130-2.

Generálmajor Ernest Nason Harmon sehrál v plzeňském kraji dosti významnou roli díky svým štědrým darům a velmi přátelskému vztahu k místním lidem. Například po válce věnoval nově vzniklé lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni zařízení německé nemocnice jako válečnou kořist a symbol věčné památky přátelství lidu Spojených států amerických a Československa. Zasloužil se o veliké dobrodiní, a proto mu byl udělen tehdejším prezidentem Edvardem Benešem řád Bílého lva II. třídy. Po návratu do své vlasti se vrací na původní místo na univerzitě v Norwich a jeho přednášky jsou barvitě, zajímavé a studenti nejnavštěvovanější. 13. listopadu 1979 umírá ve White River Junction. Jeho pohřbu se zúčastnila řada významných generálů, vojáků a přátel.

¹⁰⁹SOFROŇ, Jaromír. *Zpravodaj obce* [online]. Dostupné z: <<http://www.obecdysina.cz/>>. [Citováno dne 2013-01-06].

mír a pomoc utlačovaným. Nechyběly zde ani československé vlajky. Plzeňané vzdávali upřímný hold čestným rotám americké a československé armády. Vojenské přehlídce velel plukovník Hagerty.

18. srpna uspořádalo velení americké armády Plzni oslavu na počest vítězného konce války s Japonskem.¹¹⁰ Slavnost se nesla v duchu míru, klidu zbraní a svobody. Mezi významné hosty se zařadil americký velvyslanec Laurince Steinhardt a generál Ernest Nason Harmon.

Dne 4. srpna potěšil svou návštěvou obec Dýšina velvyslanec USA Laurince Steinhardt. Přijel se podívat na poslední místo osvobozené americkými vojáky a taktéž na svého přítele generála Harmona. Setkání proběhlo na hřišti v Nové Huti za přítomnosti místních občanů, ale i přespolních lidí. Na jeho počest mu byla uspořádána veliká oslava v pravém českém lidovém duchu. Významnou osobností z českých řad přijal i tehdejší primátor města Plzně- Josef Ulrich. Nikdo si tu slávu nenechal ujít. Náves se naprosto zaplnila davem nadšených lidí. Nebylo kam se hnout, stála zde noha na noze. Každý si chtěl vydobýt to nejlepší a strategicky nejvýhodnější místočko, aby si mohl generály prohlédnout jako první. Součástí všeho veselí proběhla, pro americké generály jistě neobvyklá, selská jízda. Plánovaná akce zasahovala do tradičních dožínek, což ale organizátorům nevadilo, ba naopak z toho udělali přednost. Obě slavnosti spojily dohromady. Alespoň jsme mohli ukázat cizincům něco z našich zvyků. Určitě muselo být zajímavé pro generály vidět krojované obyvatele vesnice, ochutnat chleba se solí, a dokonce vzít kusu do vlastních rukou. Ernest Nason Harmon se toho opravdu nebál a snad každý žijící pamětník vám poví, že právě on je ten slavný generál, který tady u nás posekal skoro celé pole. Nejvýznamnějším mezníkem oslav se stal generálovův projev, při němž daroval obci Dýšíně válečné dělo¹¹¹ opatřené pamětní deskou. Cenil si místního pohostinství a chtěl se za něj odvděčit. Jeho gesto bylo úctyhodné. Na návsi propukl takový aplaus a skandování. Takový dar nikdo nečekal. Bohužel kvůli komunistickému režimu a tajně

¹¹⁰ ROUČKA, Zdeněk. *Plzeň pod hákovým křížem: fotografie 1939-1945*. Plzeň: ZR&T, 2001. 50 s. ISBN 80-238-6599-4.

¹¹¹ *Tamtéž*.

policie muselo být dělo roztaveno. Naštěstí pro Dýšinu se našla hrstka statečných, která podnikla záchrannou akci a ukořistila a dlouhá léta opatrovala alespoň pamětní desku. Jako dík z naší strany byl pro generála Harmona zhotoven dožínkový věnec.¹¹² Po oficiálním předání začala vyhrávat kapela. Generál Harmon si s velikou chutí a vervou zatancoval i české lidové tance s místními děvčaty. Poté si pochutnával i na plzeňském pivu.

Své pocity z pobytu v Dýšině, Nové Huti, které v něm zanechaly hluboké vzpomínky, vyjádřil osobním dopisem adresovaným obyvatelům obce, v němž s hlubokou láskou vzpomíná na přijetí, kterého se mu zde dostalo.

Odkaz roku 1945 je v obci patrný dodnes. Důkazem je vojenský památník na návsi, v jehož středu se vyjímá pamětní deska, věnována generálem Harmonem, jeho přechodné sídlo v Nové Huti taktéž s připevněnou vzpomínkovou deskou.¹¹³ Ale od roku 2005 je vesnice Dýšina spojena s monumentální sochou generála George S. Pattona, který tehdy Dýšinou projížděl na pomoc Praze. Vše završují dobové fotografie, které pamětníci ochotně zapůjčují obecnímu úřadu, který pomocí získaných materiálů organizuje různé výstavy. Proto nejenom Plzeň, ale i Dýšina má svoji tradici ohledně přítomnosti americké armády. Od roku 1990 si vesnička každoročně připomíná příjezd amerických vojsk, vzpomíná na pocit svobody, na slzy štěstí, na přátelskou nonverbální komunikaci, na první výzvěkanou žvýkačku. Rok 2005 nebyl výjimečný jen pro svoje 60. jubilejní uplynutí druhé světové války. Pro Dýšinu se ale navzdýcky zapsal jako rok, kdy po dlouhých letech byl vzdán hold v podobě odhalené sochy, významné a pro náš kraj velmi oblíbené osobě, kterou byl bezpochyby generál George S. Patton. 260 kilová bronzová socha¹¹⁴ měla stát původně v Plzni před kulturním domem Peklo, kde v jedné jeho části je právě zřízeno muzeum 2. světové války. Avšak kvůli kontroverzní minulosti autora sochy Jaroslava Brockera ji Plzeň odmítla. Ale díky tehdejší starostce Václavě Kuklíkové našla svoje nynější stanoviště.

¹¹² JEDLIČKA, Zdeněk. Velkolepé oslavy, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 2. s. 11-12.

¹¹³ Viz obrazová příloha – Pamětní deska Nová Huť.

¹¹⁴ TLUSTÝ, Milan. Minulost a současnost, *Zpravodaj obce Dýšina*, 2005. č. 3. s. 42-46.

Položení základního kamene bizarního pomníku se uskutečnilo 9. dubna 2005 v 15 hodin., kdy přípravy na květnové oslavy probíhaly v plném proudu. Všechno muselo být perfektně nachystané, účast přislíbili i významní hosté, všichni netrpělivě očekávali slavnostní odhalení sochy generála Pattona. Došlo k němu 7. května 2005 v 15:30 hodin. I když počasí nebylo příliš příznivé, účastníkům akce těch pár kapek nevadilo. Síla atmosféry jim uchovávala dobrou náladu. Sjeli se k nám představitelé generálního štábu ČR, členové Military Car Clubu, zástupci naší armády, různí ministři ČR, ale hlavně američtí váleční veteráni, kteří s dojetím a slzami v očích salutovali před sochou. Na část oslav se dostavil i Erik Peterson, který se svým tankem přijel do Plzně jako jeden z prvních. Nejkrásnějším bodem programu byl příjezd vnuka generála Pattona, pana George Pattona Watterse. Po skončení své řeči předal Georg Watters Patton obci Dýšíně do rukou starostky Kuklíkové kopii obrazu¹¹⁵ od autora Boleslawa Jana Czedekowskeho, na němž je vyobrazen generál George S. Patton ve slavnostní uniformě. Originál je umístěn v Národní galerii ve Washingtonu.¹¹⁶ Poté jako první položil ohromný věnec pod pomník svého dědečka. A v jeho úkonu pokračovali i další. Po slavnostní ceremonii následovalo malé pohoštění s místní tradiční soutěží o nejlepší hluchec a s bohatým kulturním programem, kde mimo jiné vystoupil i místní pěvecký sbor Gutta.

Odhalením sochy generála Pattona květnové oslavy 60. jubilea v Dýšíně rozhodně neskončily. Po troše peripetií a menšího úředničení se místní škola v Dýšíně přejmenovala na Základní školu generála Pattona. Ke slavnostní ceremonii došlo dne 3. září 2005 u příležitosti aktu Dne veteránů. Nad vstupní halu byla umístěna kopie obrazu Boleslava Jana Czedekowského, kterou Dýšíně věnoval vnuk mistrovského velitele George Watters Patton.¹¹⁷ Opět probíhaly několikátýdenní přípravy, rozesílaly se pozvánky. Neaktivnější byly dýšinské děti ze základní školy. Podílely se na veškeré organizaci a provázely celým programem. Velmi jasně si vzpomínám na nejšikovnější zástupce ze tříd, jak recitovali básničky, zpívali písničky,

¹¹⁵ Viz obrazová příloha – Obraz generála Pattona.

¹¹⁶ SOFROŇ, Jaromír. Socha generála Pattona, *Zpravodaj obce Dýšina*, 2005. č. 3. s. 46-50.

¹¹⁷ Viz obrazová příloha – vnuk generála Pattona.

a dokonce uspořádaly pro ostatní zábavné soutěže. Opravdu celou režii držely v rukách děti, což bylo v pořádku, protože celkový počín přejmenování a doprovodná oslava patřila především místním žákům.

Osm let uplynulo od změny názvu, škola získala novou fasádu, celkovou rekonstrukci tříd a tělocvičny. Žáci pracují na různých projektech, zúčastňují se nejrůznějších akcí v obci, získávají postupy na olympiádách. Protože pomník velitele III. armády je umístěn přímo před školou generála Pattona, mají žáci, jako jedni z prvních, tu velikou čest položit věnec před jeho bronzovou sochu.¹¹⁸

„Dobrý den generále Pattone, dobrý den socho, socho svobody socha, myšlení a názoru! Jsi naším darem těm, kteří nám přinesli svobodu, ale i naším dětem, které už to nikdy nezapomenou. My, svobodní a vzpřímení, opět děkujeme a Bůh Vám žehnej. Díky!“¹¹⁹

Shrnutí

Druhá světová válka je stále i po šedesáti osmi letech stále ožehavým tématem. V každém probouzí určitý pocit. Řekla bych, že pocit niterného a hloubkového vjemu, pocitu zamyšlení nad událostmi a mírné euforie. My jsme měli to štěstí, že jsme nezažili její krvavé bitvy, rytmus klapotu armádních bot, světelných ohňostrojů, které předznamenávaly jistou smrt, hru na schovávanou do sklepních prostor a rozpočítávání každého kousku potravy, což bývalo na každodenním pořádku. Svě svědectví o svých zážitcích mi podali místní pamětníci, kterým patří veliké díky. Bylo velmi zajímavé je poslouchat a vrátit se s nimi do jedné z nejtěžších dob českých dějin. I když zmínění byli v podstatě dětmi, v inkriminovaných letech války, u určitých pasáží svého příběhu jim zkameněla tvář. A není se čemu divit, děti kolikrát vnímají více než dospělý, a tak dopad válečného dění se u nich zakořenil po celý život. Na druhou stranu je zajímavé, jak naopak dětské hry a dětská vynalézavost dělají určitou oázu klidu a smíchu ve válečném ryku. Například, když našly na poli

¹¹⁸ Viz obrazová příloha- Socha generála Pattona.

¹¹⁹ Poslední věty z projevu bývalé starostky obce Dýšina Václavy Kuklíkové ze dne 7. 5. 2005.

úloмки letadla, nebo dokonce jeho konstrukci a s pomocí rozpuštělé a infantilní představitivosti si z ruin zhotovili přístřešek. Zmapováním takovýchto příhod může někdo považovat za ztrátu času, když se v bouřlivém centru odehrávají vítězné bitvy a boje. Mně ale naopak připadají jako podstatný článek pro pochopení tehdejších poměrů, vztahů, smýšlení, které nám pomáhají pochopit tuto dobu. Doufám, že jsem se k tomuto cíli alespoň trochu přiblížila a prorýsovala jsem to zamlžené pozadí druhé světové války.

Summary

The work tells the story about life during the Second World War, about memories of local residents, but about their immense enthusiasm of liberation small village Dýšina thanks U.S. Army also. Seminar work mainly focuses an authentic narrative of local witnesses who can still give us the picture of the times.

Of course there is also a photograph of the memorial sites Dýšina and Nová Hut', where the U.S. military arrived with their tanks.

Also, there is increased attention paid to General Harmon, who he loved this locality very much and even he chose this place for their temporary stay in the Czech Republic. But the work doesn't forget to present. It is interesting, how the celebrations celebrated immediately after liberation, which still could direct rescuers to invite her, in contrast to the 60 th anniversary of the liberation by the American Army, that can only give homage to their former liberators. It is strange difference.

Literatura / References

Prameny

Rozhovor autorky s Jaroslavem Košařem (pamětník, důchodce, Třešňová 12, Dýšina) dne 27.12.2012.

Rozhovor autorky s Václavem Pospíšilem (pamětník, důchodce, Na Vyhlídce 18, Dýšina) dne 22.10.2012.

Literatura

- NEUMANN, Jiří - WASKA, Karel. *Americká armáda v Čechách*. Praha: Panorama, 1991. 36 s. ISBN 80-703-8130-2.
- ROUČKA, Zdeněk. *Plzeň pod hákovým křížem: fotografie 1939-1945*. Plzeň: ZR&T, 2001. 50 s. ISBN 80-238-6599-4.
- JEDLIČKA, Zdeněk. Velkolepé oslavy, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 2. s. 11-12.
- NEDVĚD, Jaroslav. Před šedesáti roky zažili Plzeňané děsivé nálety. *Plzeňský deník*. 25.4. 2005, roč. 20, č. 21. ISSN 1210-5139. s. 12-13.
- SOFROŇ, Jaromír. Americká armáda roku 1945 u nás, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 1. s. 56-58.
- SOFROŇ, Jaromír. Socha generála Pattona, *Zpravodaj obce Dýšina*, 2005. č. 3. s. 46-50.
- ŠÍŠKA, Miroslav. Poslední bomby zničily Škodovku. *Mladá fronta Dnes: Plzeňský kraj*. 13.3.2005, roč. 18, č. 59. ISSN 1210-1168. s. 2-4.
- TLUSTÝ, Milan. Hloubkoví letci, *Zpravodaj obce Dýšina*, 1990. č. 1. s. 24-26.
- TLUSTÝ, Milan. Minulost a současnost, *Zpravodaj obce Dýšina*, 2005. č. 3. s. 42-46.
- Internetové zdroje:
SOFROŇ, Jaromír. *Zpravodaj obce* [online]. 18.8.2005.[citovánodne2013-1-6]. Dostupné z: <<http://www.obecdysina.cz/>>.

O autorce

Tereza Koželuhová. Studuje obor Historická studia pro vzdělávání na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni a účastní se výzkumu Střediska orální historie při katedře historie FPE ZČU v Plzni v rámci tématu Osvobození západních Čech americkou armádou.

Kontakt: tereza.kozeluhova@centrum.cz